

היום נלמד בעזרת ה':

סנהדרין דף ח

(בעמוד הקודם)

הגמרא ממשיכה לדרוש את הפסוקים בענין השופטים (בפרשת דברים)

"ושפטתם צדק" אמר ריש לקיש צדק את הדין ואחר כך חתכה: בהתחלה (לפני ששמעת את הטענות) תציע להם פשרה, אבל אם הם לא מסכימים תחתוך ותפסוק את הדין.

"בין איש ובין אחיו" אמר רב יהודה אפילו בין בית לעלייה: אם שני אחים ירשו בית של שני קומות, אל תאמר שכל אחד מהם יקבל את אחת מהדירות והעיקר שתהיה לו דירה. אלא תעשה שמאות כמה שווה כל דירה, ומי שקיבל דירה השווה פחות יקבל כסף מאחיו להשלים את ההפרש.

"ובין גרו" אמר רב יהודה אפילו בין תנור לכירים: 'גרו' לשון 'מגורים'. דהיינו שני אחים שקבילו בירושה תנור וכיריים שהם כלי תשמיש למגורים, אל תחלק אותם ביניהם, אלא תעשה שמאות ותתן לכל אחד את אותו השווי. ובדומה להנ"ל.

"לא תכירו פנים במשפט" וכו': לא 'תכירהו' אם הוא אוהב שלך אל תזכה אותו בגלל הידידות שלך. ו'לא תנכרהו' אם הוא שונא שלך אל תחייב אותו בגלל כך.

אושפיזכניה דרב: אדם אחד שאירח את רב בביתו בעבר, בא לפני רב לדין תורה. אמר המארח לרב - האם אתה לא זוכר שהיית האורח שלי? אמר לו רב - אכן כן. אמר לו המארח - יש לי דין תורה ואני רוצה שהרב יהיה דיין שלי. אמר לו רב - אני פסול מלדון אותך כי הזכרת לי את הטובה שעשית לי. אמר רב לרב כהנא - לך תדון אותו. ראה רב כהנא שהאיש סומך על כך שרב יעשה לו 'פרוטקציה' והוא מדבר בלשון גבוהה והוא בטוח שהוא יצא זכאי בדין. אמר לו רב כהנא - אם תקשיב לפסק דין שלי טוב, ואם לא 'אני אוציא לך את כוחו של רב' כלומר אני אנדה אותך ורב ודאי לא יוכל לעזור לך.

“כקטן כגדול תשמעון” אמר ריש לקיש וכו’: הגמרא שואלת מה ההלכה שיוצאת מהפסוק? אם נאמר שהדיין צריך לעיין בדין של פרוטה ולפסוק בו את האמת כמו שהוא מעיין בדין של מאה, הרי זה פשיטא!

אלא התשובה ‘לאקדומיה’. שאם בא לפניו דין של פרוטה ואחר כך דין של מאה, שלא יקדים את הדין של המאה לפני הדין של הפרוטה, אלא ידון אותם לפי הסדר.

לא תגורו מפני איש א”ר חנן אל תכניס זכריך מפני איש: דהיינו, תלמיד היושב לפני רבו ורואה שהוא טועה שלא ישתוק, וכדלעיל.

“כי המשפט לאלהים הוא” א”ר חמא ברבי חנינא אמר הקב”ה וכו’: כשהדיין רשע וזן דין שקר הוא כאילו זן את הקב”ה ומוציא כסף מהקב”ה. כי הוא מטריח את הקב”ה להחזיר את הכסף לבעליו.

“והדבר אשר יקשה מכם” א”ר חנינא ואיתימא רבי יאשיה על זכר זה נענש משה: על מה שהוא אמר “והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי ושמעתיו”. כי הוא התגאה ואמר שהדבר שיהיה קשה לדיינים הם יקריבו אליו, ולא אמר שיקריבו אותו לפני השכינה. והיכן הוא נענש? בכנות צלפחד, שהוא לא ידע את התשובה לשאלתן והיה צריך לשאול את הקב”ה. שנאמר “ויקרב משה את משפטן לפני ה’”.

מתקיף לה רב נחמן בר יצחק: האם משה רבינו אמר להם שהדבר הקשה תביאו אלי “ואשמיעכם”? הרי הוא אמר להם “ושמעתינו!” דהיינו אם למדתי אותו כבר אני אלמד אתכם, ואם לא למדתי אני אלך ללמוד מהקב”ה. ולכן אין כאן גאווה. והסיבה שמשה לא ידע את התשובה לכנות צלפחד כדלהלן -

אלא כדתניא ראוייה פרשת נחלות וכו’.

כתיב “ואצוה את שופטיכם בעת ההיא” וכתוב “ואצוה אתכם בעת ההיא”: וקשה, כי אם כבר ציוה משה את השופטים להנהיג את העם על פי החוקים בעל כרחם, מדוע הוא צריך לצוות את העם לאחר מכן (הפסוק השני נכתב לאחר הפסוק הראשון)? תשובה - **אמר רבי אלעזר אמר רבי שמלאי וכו’.**

שאלה: עד כמה: הדיין צריך לסבול את הציבור? תשובה: **אמר רבי חנן ... “כאשר ישא האומן את היונק”.**

כתיב "כי אתה תבוא" וכתיב "כי אתה תביא": בפסוק אחד משה רבינו אמר ליהושע "כי אתה **תבוא** את העם הזה אל הארץ" דהיינו תבוא יחד עם העם ואל תנהג שררה עליהם, ובפסוק אחר הוא אמר לו "כי אתה **תביא** את בני ישראל אל הארץ" דהיינו תנהג עליהם שררה. **ביאור:** אמר רבי יוחנן וכו': אכן משה אמר ליהושע שימלוך יחד עם הזקנים, אבל הקב"ה אמר לו שרק הוא ימלוך. כי רק 'דבר' (= מנהיג) אחד יש לדור ולא שניים.

תנא זימון בשלשה: כתוב בכרייתא 'זימון בשלשה'. הגמרא שואלת מה הכוונה? אם נאמר 'ברכת זימון' שעושים שלושה שאכלו כשהם מברכים ברכת המזון, לא יתכן. כי כתוב בכרייתא 'זימון וברכת זימון בשלשה', ואם כן 'זימון' הוא דבר אחד מ'ברכת הזימון'. ואם נאמר שכוונת הכרייתא לפרש את דבריה, דהיינו 'מהו זימון? ברכת זימון'. גם זה לא יתכן. כי כתוב בכרייתא (אחרת) במפורש שהם שני דברים שונים 'זימון בשלשה', ברכת זימון בשלשה'. אלא התשובה היא 'אזמוני לדין' = הזמנת הנתבע לבית דין.

כי הא דאמר רבא הני בי תלתא וכו': שלושה דיינים שיושבים בבית דין והלך שליח בית דין וקרא לנתבע, ואמר לו לבוא רק בשם אחד מהדיינים. אם הלה יסרב לבוא לבית דין, לא מנדים אותו. עד שהשליח יאמר לו ששלושת הדיינים קוראים לו.

והני מילי בלא יומא דדינא: וכל זה כשהוא מזמין אותו ביום שאינו יום הקבוע לבית דין. אבל ביום הקבוע דהיינו שני וחמישי שתיקן עזרא שבהם ישבו הדיינים לדון, גם אם השליח קרא לו רק בשם אחד מהדיינים והוא לא בא, מנדים אותו.

*

למדנו במשנה תשלומי כפל כו' בשלושה.

ילמדנו רבינו דיני קנסות בכמה: בכמה דיינים דנים דיני קנסות?

מאי קמיבעיא ליה וכו': הגמרא מקשה הרי כתוב במפורש במשנה 'בשלושה!' ומבארת שהשאלה היא האם יחיד מומחה יכול לדון דיני קנסות לבדו או לא.

אמר ליה תניתוה וכו': למדנו במשנה שדנים דיני קנסות בשלושה דיינים. ואי אפשר לומר שהכוונה לשלושה הדיוטות, כי סבא שלך אמר בשם רב שאפילו עשרה דיינים הדיוטות פסולים לדון לדיני קנסות. אלא בהכרח שהכוונה לשלושה מומחים. אם כן מוכח שדוקא שלושה מומחים יכולים לדון קנסות, אבל יחיד מומחה לא.

*

למדנו במשנה - וחכמים אומרים מוציא שם רע בעשרים ושלושה:

הגמ' מבינה כעת שלמרות שכעת הבעל בא לבית דין רק כדי להוציאה ללא כתובה (כדין אשת איש שזינתה), ולא שייך בזה דיני נפשות כיון שאין לו עדים שזינתה אלא הוא רק טוען שלא מצא לה בתולים, אבל כיון שלפעמים שייך בזה דיני נפשות, כגון במקרה שהבעל מביא עדים שזינתה שאז היא חייבת מיתה, לכן לדעת חכמים צריך גם כעת עשרים ושלושה.

שאלה: וכי יש בו דיני נפשות מאי הוי: ומה בכך שהדבר יכול לבוא לידי נפשות, והרי כעת אין לו עדים וא"כ אין זה דיני נפשות.

בעקבות השאלה, מסביר עולא במה נחלקו ר"מ וחכמים במשנה:

תשובה: אמר עולא: ר"מ וחכמים במשנה נחלקו האם חוששים ללעז, כלומר האם חוששים שמא כשיבואו לבי"ד ויצא על כך קול, ישמעו זאת עדים (שהבעל בכלל לא ידע מהם) והם יבואו להעיד שהיא זינתה תחתיו, ולכן צריך עשרים ושלושה שמא הדבר יבוא לידי נפשות, שלדעת ר"מ לא חוששים לזה ודי בשלושה דיינים, ולדעת חכמים חוששים ולכן צריך עשרים ושלושה דיינים.

רבא מסביר במה נחלקו ר"מ וחכמים במשנה:

רבא אמר: לדעת כולם לא חוששים ללעז, ואם אין לבעל עדים שהיא זינתה והוא בא רק כדי להוציאה ללא כתובה די בשלושה דיינים גם לדעת חכמים. ומחלוקתם היא במקרה שהבעל אמר שיש לו עדים שהיא זינתה ולכן התכנסו בית דין של עשרים ושלושה (= כדי לדון אותה דיני נפשות), ולבסוף הוא לא מצא עדים ולכן הדיינים התפזרו והלכו, ואמר להם הבעל - הואיל ואין לי עדים, לפחות תדונו לי בשלושה דיינים כדי להפסידה את כתובתה (= שזה דיני ממונות ודי בשלושה דיינים), שלדעת ר"מ לא חוששים לכבודם של הדיינים הראשונים ודי בשלושה דיינים, ולדעת חכמים חוששים לכבודם של הראשונים (= שמא יאמרו שבדיינים הראשונים אין בהם ממש) וצריך לדון בפני כל העשרים ושלושה.

קושיא על עולא: מיתיבי: למדנו בכרייתא - וחכמים אומרים תבעו ממון בשלושה, תבעו נפשות בעשרים ושלושה. ע"כ הברייתא.

בשלמא לרבא: אמנם לרבא אפשר לבאר שחכמים אומרים שאם הבעל בא לבי"ד ללא עדים, אלא בא כדי לתבוע ממון, דהיינו להפסידה את כתובתה, אנו מודים

שדי בשלושה דיינים. אבל אם הוא בא תחילה כדי לתבוע נפשות, דהיינו שהוא חשב שהוא ימצא עדים שיעידו שהיא זינתה, אפילו אם לבסוף לא מצא עדים והוא אומר להם שידונו ממון (= להפסידה כתובתה), עליהם לדון בעשרים ושלושה משום כבוד הראשונים.

אלא לעולא קשיא: אבל לעולא שאמר שחכמים חוששים ללעז הברייתא קשה, שאיך יתכן שבי"ד ידונו אותו בשלושה, שהרי תמיד הם דנים את המוציא שם רע בעשרים ושלושה משום שחוששים ללעז.

תירוץ: **אמר רבא, אני וארי שבחבורה** תירצנו את הברייתא שלא תקשה על עולא, ומי הוא 'ארי שבחבורה'? רב חייא בר אבין. וכך תירצנו - מדובר כאן בברייתא שהבעל הביא עדים שאשתו זינתה, ואביה של אשתו הביא עדים אחרים שהזימו את עדי הבעל (= שאמרו לעדי הבעל 'איך אתם מעידים שראיתם שהיא זינתה ביום פלוני, והרי עימנו הייתם באותו יום במקום אחר'), ונמצא שכעת אין לחשוש ללעז, שהרי התגלה שהבעל סומך על העדים האלה, והם עדי שקר, וכעת על הבעל לשלם לאביה של אשתו מאה סלעים קנס (= כדין מוציא שם רע על אשתו והתברר ששיקר), ועל זה אמרו חכמים בברייתא שכאשר האב בא לתבוע את הממון (= את המאה סלעים) מהבעל די בשלושה דיינים, כיון שאין כאן חשש ללעז, וכן אין כאן חשש לכבוד הראשונים כיון שזהו דיון בתביעה אחרת (= שבהתחלה תבע הבעל וכעת תובע האב). ובמקום שיש לחשוש לנפשות, כגון בתחילת הדין, אפילו אם אין לבעל עדים דנים בעשרים ושלושה, לפי שיש לחשוש שמא ישמעו עדים ויבואו להעיד שזינתה והדבר יבוא לידי נפשות.

אביי מסביר כמה נחלקו ר"מ וחכמים במשנה:

אביי אמר: לדעת כולם חוששים ללעז ולכבודם של הדיינים הראשונים, והמשנה עוסקת במקרה שהוא הביא עדים כבר בהתחלה כשהוא בא לבי"ד, ונמצא שכעת אין לחשוש ללעז, והעדים העידו בפני שלושה דיינים שהם התרו בה שאם היא תזנה היא תתחייב מיתה סתם, והם לא פירשו לה שהיא תתחייב במיתת סקילה (= כדין נערה המאורסה שזינתה שחייבת סקילה), ובזה נחלקו ר"מ וחכמים, ר"מ סבר שכיון שהם לא פירשו לה מיתת סקילה הרי שכבר אין כאן יותר דיני נפשות, ודי בשלושה דיינים כדי לדון אותה דיני ממונות להפסידה כתובתה, וחכמים סוברים שכיון שהם התרו בה על מיתה הרי שיש כאן דיני נפשות, וצריך עשרים ושלושה דיינים.

ממשיך אבי ומבאר:

והאי תנא הוא זתניא: וכמו שלמדנו בכרייתא - שאר כל חייבי מיתות שבתורה (- תחילת הכרייתא שלא הובאה כאן עוסקת בדיני מסית, וכעת היא עוברת לשאר חייבי מיתות), בי"ד ממיתים אותו רק בעדה של עשרים ושלושה דיינים, ובעדים שראו את העבירה, והעדים צריכים להתרות בו שהוא יתחייב מיתה בבי"ד אם יעבור את העבירה, אבל אינם צריכים לפרש לו באיזו מיתה. ולדעת רבי יהודה בי"ד ממיתים אותו רק אם התרו בו במפורש באיזו מיתה הוא יומת.

נמצא שחכמים סוברים כמו הדעה הראשונה בכרייתא שדי להתרות בו שהוא חייב מיתה סתם בבית דין, ולא צריך לפרש לו באיזו מיתה, ור"מ סובר כרבי יהודה שרק אם העדים התרו בו שימיתוהו במיתה פלונית אז בי"ד ממיתים אותו, אבל אם התרו בו סתם שהוא יתחייב מיתה אין בי"ד ממיתים אותו.

רב פפא מסביר כמה נחלקו ר"מ וחכמים במשנה:

רב פפא אמר: לדעת כולם חוששים ללעז ולכבודם של הדיינים הראשונים, והמשנה עוסקת במקרה שהוא הביא עדים כבר בהתחלה כשהוא בא לבי"ד, והם אמרו שהם לא התרו בה כיון שהיא אשה חבירה (- אשה שיודעת את הדינים וההלכות, והיא יודעת שנערה המאורסה שזינתה מיתתה בסקילה) ולא הוצרכנו להתרות בה, ובזה נחלקו ר"מ וחכמים, ר"מ סובר שבכל מקרה צריך להתרות בה, וכיון שלא התרו בה אין כאן דיני נפשות, ודי בשלושה דיינים כדי לדון אותה דיני ממונות להפסידה כתובתה, וחכמים סוברים כמו רבי יוסי בר יהודה בכרייתא שחבר אינו צריך התראה, כיון שההתראה נועדה כדי להבחין בין שוגג למזיד, דהיינו שהעובר את העבירה לא יוכל לטעון שהוא חשב שמותר והוא היה שוגג ופטור ממיתה, אבל חבר לא יכול לטעון זאת כיון שהוא יודע את ההלכות. (ר"מ סובר כרבנן החולקים על רבי יוסי בר יהודה בכרייתא, ודבריהם לא הובאו כאן).